

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

DAGNY

MÅNADSBLAD FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVET AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

AUGUSTI—SEPTEMBER 1886.

INNEHÅLL:

Om orsakerna till att brottslighetsfrekvensen är fem å sex gånger större bland den manliga än bland den qvinliga befolkningen. Med anledning af en uppsats i Tidskrift för kristlig tro och bildning.

L. E. En feriefärd.

Den qvinliga valrättsrörelsen i England och hvad vi i Sverige af den hafva att lära. II.

Nyutkommen litteratur: *L. H. Åberg*, En sommarsaga af A. Ch. Edgren; *H. Lindgren*, Profiler af Ernst Lundqvist.

Lotten von Kræmer, Fri. Poem.

Ellen Fries, Om »Hemstudier». I.

Eglit, Doktors unga fru. Ett förstlingsförsök.

Qvinnosaken betraktad på möten och inom tidskriftslitteraturen.

Hvarjehanda i Qvinnofrågan.

Korrespondensafdelning. Till »*Skånskor*» om undervisning i husliga sysslor. Till *Hux* om Stephens novellette »Sport».

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2,50.
För icke medlemmar » 4,00.

Om orsakerna till att brottslighetsfrekvensen är fem à sex gånger större bland den manliga än bland den qvinliga befolkningen.

En vän till Dagny har meddelat följande, till henne ställda skrivelser.

I.

»Hemställes, om ej nedanstående korta utdrag ur en artikel »*Om moralstatistiken och den kristliga livsåskådningen*» uti Tidskrift för kristlig tro och bildning kunde vara förtjent att blifva intaget uti Fredrika-Bremer-förbundets tidskrift, såsom något, som förtjenar att äfven tagas i betraktande vid sträfvandena för förbättring i qvinnans sociala ställning. Det lyder sålunda:

»Vi hafva i det föregående sett, att kriminalitetsfrekvensen¹ är 5—6 gånger större bland män än bland qvinnor. Men då kriminaliteten under vissa omständigheter visar sig vara fruktansvärdt stor hos qvinnan (t. ex. hos de prostituerade²), draga vi deraf den slutsatsen, att det icke är *könnet i och för sig*, som är väsentliga orsaken till att kriminaliteten är större hos män än hos qvinnor, utan *de olika förhållanden*, i hvilka båda könen befinna sig. Qvinnan är hufvudsakligen hänvisad till familjen och denna ställning är för henne en mot den brottsliga riktningen skyddande makt, då mannen deremot i det offentliga lifvet, till hvilket han oftast är hänvisad, mera är utsatt för frestelsen att begå en brottslig gerning. Och emedan de olika lefnadslägen, i hvilka mannen och qvinnan sålunda befinna sig, år efter år förblifvit, i stort sedt, de samma, har de olika könen del i de förekommande brotten antagit en någorlunda konstant karakter och sålunda blifvit bestämbar. Men om man tänkte sig, att qvinnans sociala ställning så väsentligen förändrades, som de mera radikala emancipationssträfvandena i våra dagar åsyfta, så måste vi följaktligen antaga, att *qvinnans del i kriminaliteten skulle blifva större*, än den nu är.»

Männe ej detta är en medaljens baksida, som tål att tänka på, då fråga är om könen likställighet i det yttre allmänna lifvet?

Br. Abr. Id.

2.

Min goda G—d!

Det är mig alldeles likgiltigt huru Du gör med det lilla utdrag jag här sänder. Ej heller läser jag Dagny och följer således ej hvad der säges. Men

¹ Antalet brott begångne af t. ex. en million män — eller lika många qvinnor.

² Statistiken visar ock, att återfall i brott förekomma ymnigare bland qvinnor, likasom vissa särdeles ohyggliga brott, såsom förgifningar, familje-mord m. fl.

jag har tänkt, att äfven denna sida af saken kunde förtjena beaktande, och jag är viss, att alla tänkande föräldrar deruti instämma. Det är farligt förakta bönen »inled oss ej i frestelsen». Men föredrager Ni att behandla Ert favorit-ämne ensamt från *ena* sidan, så gerna för mig!

Din gamle vän

B. A. L.

P. S. Inför du utdraget med åtföljande anmärkningar, så inför äfven denna biljett, så är du snäll.

D. S.

Red:n är tacksam för det uppslag till tankeutbyte i ett viktigt ämne, som härmed gifvits henne, och skyndar att efter sin förmåga begagna detsamma. Det anförda är nämligen behjertansvärdt äfven för dem, hvilkas verksamhet, likt Fr. Bremer-Förbundets och Dagnys, icke kan räknas till hvad förf:n kallar »radikala emancipationssträfvanden», utan tvärtom söker bekämpa desamma. Hvarje reform innebär faror och frestelser, så ock den ifrågavarande; och af de uppgifter, som moralstatistiken lemnar, kunna tvifvelsutän dragas varnande lärdomar i mer än en riktning. Men förf:n till den ofvannämnda studien, hr *J. Berggren*, säger oss dock, att moralstatistikens material är bristfälligt i afseende på tiden och området för hennes iakttagelser, hvarför man i vissa fall icke kan tillägga hennes resultat den vikt, de under andra förhållanden skulle ega. Med stöd af dessa förf:ns ord våga vi anse vissa af hans uttalanden stå öppna för diskussion — en diskussion, som vi drista i all anspråkslöshet inleda med följande anmärkningar och spørsmål.

* * *

Förf:n har utgått från den satsen, att det icke är könet i och för sig, utan de olika förhållanden, under hvilka de båda könen lefva — kvinnorna skyddade inom familjen, männen utsatta för frestelserna af det offentliga lifvet — som väsentligen orsaka den fem à sex gånger större brottslighetsfrekvensen bland de senare än bland de förra. Låtom oss se till, i hvilken mån verkligheten bestyrker denna sats. På de områden af det offentliga lifvet, från hvilka kvinnan är helt och hållet utesluten, d. ä. det politiska och i allmänhet det medborgerliga lifvet, är det tydligt att, såsom förf:n sagt, frestelserna drabba endast männen. Vidare gäller förf:ns sats för den högre börs- och penningararistokratien, der kvinnorna röra sig nästan uteslutande inom familjen och sällskapslifvet. Men inom de långt talrikare klasser, der alla, utom i bästa fall familjemodern, måste arbeta för att inbringa penningar till sitt eget eller anhörigas uppehälle, der är skillnaden i lefnadsläge mellan kvinnor och män numera ringa. Så t. ex. inom

bildade familjer utan förmögenhet. För båda könen sker arbetet till stor del utom hus och är esomoftast förenadt med penningansvar. Underhållet af fattiga anhöriga åligger lika ofta den arbetande qvinnan som den arbetande mannen. Hennes krafter blifva minst lika medtagna och hennes natur kräfver uppmuntran och förströelse lika väl som hans. Kort sagdt: frestelsen att med olofliga medel förbättra sin ställning, hjälpa sina närmaste, eller vinna en kort tids glömska af arbetslivets börda, ligger henne lika nära som honom. Hvarför t. ex. de qvinnor, som hafva anställning i statens tjenst, i banker och andra penningverk eller inom affärsverlden, skulle vara mindre frestade att tillgripa de medel de hafva om händer, än de män, som arbeta på samma områden, är svårt att inse. Enda skillnaden torde ligga deruti, att männen innehafva de ledande, viktiga posterna och ansvara för de större penningbeloppen, samt att möjligen njutningslystnaden skulle innebära en starkare frestelse för de högt aflönade männen än egna brödkymmer och anhörigas nöd för de lägre aflönade qvinnorna.

Inom andra yrken och anställningar, der penningansvaret icke spelar någon rol, är förhållandet enahanda. Läkarens kall kan ej i och för sig innebära mera frestelse än barnmorskans eller sjuksköterskans, lärarens icke mera än lärarinnans.

Bland kroppsarbetare kan väl knappast *någon* anledning finnas till mindre frestelse för qvinnorna än männen. Handtlangerskan med oket, hängande öfver sina axlar, är ej mera skyddad än muraren, som hon betjenar. Qvinnan vid skurbaljan eller på tvättbryggan, vid krogdisken eller i cigarrboden, i fabriken eller som tjenare i andras hus är icke mindre utsatt för frestelse till brott än männen vid sina arbeten. I hvad mån landtbrukarens dotter, arbetande vid väfstolen eller räffsan, skulle vara mera skyddad än hans son vid hyfvelbänken eller lien, hvarför sömmerskans lefnadsläge skulle vara mindre frestande än skräddarens, ladugårdspigans än stalldrängens, det är i sanning omöjligt att inse. Här, bland den stora massan af folket, förefinnes ju icke ens det offentliga lif, som enligt förf:ns sats skulle utsätta männen för frestelser, mot hvilka qvinnan inom hemmet skulle vara skyddad.

Det synes oss då, som vore det endast inom vissa, mindre talrika kategorier af befolkningen, som förf:ns sats om den stora olikheten i qvinnans och mannens lefnadsförhållanden eger tillämpning. Icke heller vågar man tyvärr anse familjens skydds-

makt vara så stark, som förf:n antagit, eftersom, enligt hans uppgift, »qvinnorna hafva en stor andel just i de afskyvärdare brott», som begås inom familjerna, t. ex. mord på anhöriga, m. m.

* * *

Om man nu med förf:n vidhåller, att det icke är könet i och för sig, som orsakar skillnaden i kriminalitet mellan de båda könen, och om, såsom vi tro, olikheter i yttre lefnadsläge endast i någon mån kunna förklara densamma, så måste man väl söka orsaken på inre områden, i någon skarpare olikhet af lifsåskådning eller rättsprinciper hos män och kvinnor.

Förf:n yttrar några gripande ord om huru brottsligheten tillväxer, i mån som det religiösa lifvet aftager i styrka. Det ligger då nära till hands att spörja, om det är någon olikhet mellan könen i detta afseende, som kunde gifva oss förklaringen på deras olika kriminalitet. Men vi finna snart, att det icke gifves någon pålitlig mätare, som för menskliga ögon kunde bestämma det religiösa lifvets vexlande styrka, och att det således vore förmätet att på detta område söka afgöra frågan.

Närmast intill det religiösa lifvet erbjuder sig det sedliga till profvosten för det förhållande, som vi vilja utforska. Frågar man sig, om här i något fall råder en så skarp principiell olikhet mellan män och kvinnor, att den kan förklara det föreliggande problemet, så tvingas man att gifva ett jakande svar.

I hvilka lefnadslägen än män och kvinnor befinna sig, så råder nämligen emellan dem den största olikhet i fråga om principen för ett sedligt lif, särskildt med afseende på förhållandet könen emellan. Hvad som här betraktas som skam och förnedring för kvinnorna, anse männen i allmänhet för sig vara rätt eller i alla händelser tillåtligt, ja nödvändigt. Dock hafva icke *alla* kvinnor förmått afhålla sig från ett osedligt lif; likaså hafva icke *alla* män hyllat den gängse grundsatsen, att det för dem är tillåtet att lefva osedligt. Sälunda har, genom undantag från regeln, uppstått å ena sidan ett jmförelsevis litet antal kvinnor, som öfverlemnar sig åt ett tygellöst lefnadssätt, å andra sidan en fåtalig grupp män, som från ungdomen lefvat, i likhet med flertalet kvinnor, ett kyskt lif, hvartill komma de gifva män, hvilka genom äktenskapet med en ren qvinna räddats från det utsväfvande lif, de i ungdomen fört. Men i stort taget torde helt visst skillnaden mellan könen i sedligt afseende vara ännu större än skillnaden i kriminalitet.

Här framställer sig nu helt naturligt den frågan: *I hvad förhållande står osedligheten till kriminalitetsfrekvensen?*

Hr Berggren har tagit frågan i betraktande, men blott inom ett enstaka undantagsförhållande. Brottsligheten bland prostituerade qvinnor, säger han, är så oerhördt stor, att den »så att säga» kan anses »utjemna» skillnaden i öfrigt mellan männens och kvinnornas kriminalitet.

Af denna uppgift framgår således, att hos kvinnan den otyglade lidelsen i förfärlig grad predisponerar för brott?

Huru verkar då samma orsak på männen?

Förf:n har endast indirekt besvarat denna fråga, men det är för vårt ändamål nog. Det finnes, har han sagt, ingenting specielt i kvinnans eller mannens natur, som framkallar större eller mindre benägenhet för brott, större eller mindre motståndskraft mot frestelsen. Hvad som förleder mannen till brott, måste under samma förhållanden förleda kvinnan och omvänt. Häraf följer med nödvändighet, att samma inflytande, som ett tygellöst osedligt lif har på kvinnans kriminalitet, har det också på mannens, om eljest förf:ns förutsättningar äro riktiga.

Orsaken till den stora skillnaden mellan könen i kriminalitet är ju då lätt funnen. Frånsedt den, som kan härflyta af deras olika lefnadsförhållanden, måste den nämligen ligga deruti, att flertalet kvinnor erkänner kyskhetens pligt och lyder den, men flertalet män deremot afvisar denna pligt och öfverlemnar sig åt ett osedligt lif, hvilket åter, såsom vår författare visat, i hög grad predisponerar för brott.

Hvarför förf:n försummat att göra denna slutledning af sina premisser, är svårt att förstå. Sannt är, att förhållandet i afseende på männen icke kan med siffror beräknas. De lastbara männen hafva icke, såsom de lastbara kvinnorna, blifvit räknade och sammanförda i en afskild klass, brännmärkta med ett särskildt namn, samt ställda under allmän uppsigt. Det är således förklarligt, att den vanliga statistikern, som räknar endast med siffror, ej kan upptaga dem. Men en forskare, hvilken gjort moralstatistikens resultat till föremål för sitt studium, måste väl räkna med andra storheter, om han eljest vill leta sig fram till de dolda krafter, som i människans bröst amma den syndiga tanken. Han måste väl ega både rätt och pligt att göra jemförelser mellan analoga förhållanden och beräkna sannolikheter, der siffror icke kunna anskaffas. Således: när herr Berggren, utan att anföra siffror, omnämner det förfärliga in-

flytande, som osedligheten bland en liten undantagsklass af kvinnor har på deras kriminalitet, kunde man med skäl begära, att han lemnat en motsvarande redogörelse för det inflytande, som osedligheten bland männen har på *deras* kriminalitet, approximativt beräknad.

Man kunde också väntat att förf:n påpekat, hvilket oerhördt ansvar, som måste drabba den lagstiftning, hvilken i det moderna samhället skapat en sådan klass af kvinliga parias och fortfarande underhåller densamma, på det att männen ostraffadt må dela dess usla lif utan att derför dela skammen och tvånget, som vidlåder densamma.¹

När vidare hr Berggren på ett djupt upprörande sätt skildrar huru barn, som blifvit utsatta eller på annat sätt »af sina mödrar öfvergifna», nästan tyckas »likasom tvingas in på lastens väg,» så hade man kunnat fordra, att han också antydtt hvilken stor del af det förfärliga ansvaret för dessa olyckligas öde, som faller på *fäderna*, hvilka i första hand öfvergifvit både mödrar och barn!²

Vi anföra detta, icke emedan vi skulle velat, att förf:n förtogat eller förbihalkat skuggsidorna i kvinnoslägtets lif; tvärtom. Vi och våra medsystrar äro honom tack skyldiga för dessa upplysningar, gifna, som de äro, i strängt varnande syfte. Det grämer oss blott, att han icke gjort detsamma för våra bröder. Den djupa sam-ansvarighet, som har sin rot just i den kristliga lifsåskådningen, och som vår tid erkänt i högre mån än någon föregående, gör, att hvar och en enskild, vid framställningar sådana som den ifrågavarande, känner sig i viss mån medskyldig i slägtets synd och derför manad att motarbeta densamma. Att hr B. förbisett behovet också för männen af en sådan varnande väckelse, är i vår tanke ett fel, som minskar värdet af hans uppsats, på samma gång det innebär en orättvisa, som kan göra den farlig och motverka dess goda syfte. Nu kunna ytliga läsare af hans framställning draga den falska slutsatsen,

¹ Här är icke stället att ingå i några detaljer af det motbjudande ämnet; derför må blott antydvas huru uselheten är likasom koncentrerad på den nämnda undantagsklassen af kvinnor; huru i följd deraf predispositionen för brott inom denna fåtaliga klass antagit större proportioner än i allmänhet bland männen; huru deremot hos männen utsväfvingarne och deras följder äro utbredda bland ett ofantligt mycket större antal, samt huru åter detta måste medverka till den betydliga brottslighetsdifferensen mellan könen, i stort sedt.

² Samma orättvisa begås, då barnamordet tillräknas endast modern, ehuru det i de allra flesta fall är föranledt deraf, att fadern öfvergifvit sitt barn och lemnat dess mor hjälplös i kampen mot skam och nöd.

att den större brottsligheten inom det manliga släktet är en nödvändig följd af »det offentliga lifvet» och dess frestelser, ett antagande, som skulle förringa kraften af den vackra vederläggning förf:n ger af påståendet om den menskliga viljans ofrihet. Äfven en annan farlig missuppfattning ligger nära till hands för hr B:s läsare; den nämligen, att mannen i afseende på sådana brott, i hvilka han haft lika stor, om ej större del än qvinnan, icke behöfver göra sig några förebråelser, eftersom lagen och sjelfva den kristliga moralstatistiken åtalar och dömer endast den qvinliga brottslingen.

Det kan måhända anmärkas till försvar för hr B:s framställning, att den är grundad på den tyske förf:n A. von Oettingens arbete: »Die Moralstatistik in ihrer Bedeutung für eine Social-ethik». Vi kunna ej döma derom, men önska blott, att den svenske förf:n sjelfständigt och opartiskt behandlat det högvigtiga ämnet.

* * *

Slutligen komma vi till hr Berggrens förutsägelse, att qvinnans del i kriminaliteten skulle blifva större i mån som hennes sociala ställning förändras i den riktning, som vår tids »mera radikala emancipationssträfvanden» åsyfta.

Om nu detta påstående innebär, att en vidsträcktare andel i arbetet inom det medborgerliga lifvet eller affärsverlden, i skolans, vetenskapens eller konstens tjänst o. s. v. skulle stegra qvinnans andel i brottslighetsfrekvensen, så våga vi hoppas, att förf:n ej blir sannspådd. Ty väl må det vara sant, att en del kvinnor, i följd af natur eller uppfostran, sakna förmåga att leda sig sjelfva enligt riktiga grundsatser, och därför borde hållas fjerran från frestelser, *om sådant vore möjligt*. Men helt visst skall flertalet rättänkande kvinnor stärkas och stödjas äfven i sedligt afseende genom den nya sakernas ordning, som arbetet på qvinnans sanna frigörelse, hennes rätt till kunskap och sjelfförvärf, m. m. sträfvar att åstadkomma. Vi grunda denna förhoppning först derpå att arbetet, i och för sig, är en af de erkända starkaste, sedligt skyddande makter, som finnas — lär oss icke redan katekesen, att arbete »hindrar många tillfällen till synd». Derjemte bygga vi vår öfvertygelse på det antagandet, att, med ökade utsigter till sjelfförsörjning, antalet af de kvinnor, som nu, drifna af nöd och brist, kasta sig i lastens armar — och deras antal är

förfärande stort — skall högst betydligt förminska; vidare styrkes vårt hopp deraf, att den betydliga förändring, som kvinnornas sociala ställning redan undergått, icke hittills visat sig medföra någon af de fruktade sociala farorna. Dertill kommer slutligen vår förvisning, att kvinnans inträde på nya verksamhetsområden, der normen för det moraliskt rätta hittills ensamt bestämts af mannen, skall på dessa områden öfva ett renande och sedligt stärkande inflytande, som måste minska i stället för att öka predispositionen för brott.

Syftar förf:ns antagande åter på socialisternas teorier för kvinnoemancipationen enligt Bebels bok, hvarigenom sedelagen skulle kullkastas, äktenskapet upphävas och kvinnornas moral sänkas till likställighet med mannens — för att nu icke tala om familjens och hemmets upplösning — samt religionens ersättande med naturvetenskapen(!), allt enligt Bebel, så erkänna vi för visso, att hr Berggrens förutsägelse är riktig och brefskrifvarens varning väl befogad. Att under sådana förhållanden kriminaliteten inom *båda* könen skulle komma att stiga — i motsats til hvad Bebel förmenar — och att *skillnaden* mellan dem sålunda äfven då skulle förblifva konstant, gör icke förf:ns varning mindre behjertansvärd.

Det vore både enfaldigt och förmätet att påräkna, att vårt folk skulle gå fritt för smittan af den sociala revolutionens jäsningsämnen, och det är vår pligt att rusta oss deremot. Just detta är på kvinnofrågans område Dagnys och Fredrika-Bremer-Förbundets uppgift. Andra krafter börja verka på den stora arbetarfrågans sunda lösning. Ville blott allt flera rättänkande och sansade människovänner inse och erkänna, att »vi endast med den sanna frigörelsen kunna bekämpa den falska» och förena sig i den kampen — då skulle tvifvelsutan stora och olyckliga omstörtningar förekommas. Helt visst kunde också en forskare på moralstatistikens område taga verksam del i denna kamp. Så t. ex. genom en utredning af osedlighetens och lastbarhetens förhållande till kriminaliteten, genom väckande af den sedliga sam-ansvarigheten könen emellan, genom påpekandet af opinionens och sedens inflytande på den sedliga viljan, m. m. Kan han också ej härigenom inverka på lagstiftningen, skulle han dock kunna rena den allmänna meningen och skärpa rättsmedvetandet samt derigenom skapa ett värn mot synden, starkare än blotta bemödandet att undvika hvarje frestelse till ondt.

Under afvaktan på en sådan rättvis och lärorik behandling af hvad den tyske författaren kallar »socialiteten» anteckna vi här nedan de slutsatser, som för oss framgått af hr J. Berggrens betraktelse öfver den olika kriminaliteten hos könen:

- 1:o) Att den otyglade sinliga lidelsen är en bland de onda krafter, hvilka i högsta grad predisponera för brott;
- 2:o) Att det i väsentlig mån är den af qvinnan erkända pligten att lefva ett kyskt och återhållsamt lif, som både ger henne större kraft att motstå frestelsen och gör henne mindre predisponerad för brott, samt sålunda förklarar hennes ringa andel i kriminaliteten;
- 3:o) Att det tvärtom är den förmenta rättigheten att gifva de sinliga drifterna — dryckenskapsbegäret och spelpassionen deri inbegripna — fria tyglar, som hos det manliga släktet slappar kraften att motstå frestelser, gör det mera predisponerad för brott samt framkallar dess stora andel i kriminaliteten. Vidare,
- 4:o) Att de vetenskapliga forskare, hvilka från moralstatistikens döda siffror vilja göra slutledningar rörande det lif, som lefves omkring oss och ställa detsamma i den kristliga lifsåskådningens ljus, måste taga med i räkningen äfven de brottsliga handlingar, hvilka icke lagligen kunnat åtalas, men som varit anledning till nya brott, samt fördela ansvaret för sådana förbrytelser rättvist mellan, å ena sidan den dömda och vanhedrade, å andra sidan den odömde och i världens ögon alltjemt lika hederliga brottslingen. Och slutligen
- 5:o) Att det för den kristliga etiken icke gäller att med yttre medel bevara det ena könet för frestelse, medan det andra lemnas att lefva hur tygellöst som helst, utan att det gäller att hos båda inpräglade den vaktande tanken: *Låt oss icke fresta hvarandra!*

En ferie-färd.

Efterföljande bref är icke skrivet för offentligheten. Det innehåller berättelsen om den fotvandring jag i somras företog med några lärjungar från Högre lärarinneseminariet och Normalskolan. På red:s af Dagny enträgna begäran lemnas det nu till offentligheten i den förhoppning, att det möjligen kan komma några af hemmens och skolans målsmän att tänka på, att våra flickor också höra till den skolungdom, som kan behöfva komma ut på »sommarvandringar».

— — — Nu skall jag hålla mitt löfte och berätta dig något om vår feriefärd, hvilken lyckades väl och skänkte flickorna, som jag hoppas, både nytta och nöje. Vi foro från Stockholm onsdagen den 7 Juli kl. 5 e. m. med ångbåten Pius, som förde oss uppför Strömsholms kanal till Smedjebacken. Pius är en liten primitiv ångbåt, der man äter matsäck och lefver helt ogeneradt. Den har ej heller blifvit berörd af tidens brådsakande fart, utan går sin lunk i sakta mak. Flickorna förfogade öfver en liten salong med sängplatser i två våningar; jag hade öfre våningen i en trång hytt med en högljudt slumrande fru i den nedre.

Så snart vi kommit om bord, underrättade jag kaptenen, att jag reste med »skolungdom», och han blef då idel vänlighet och gick oss sedan till mötes på alla sätt. Han lät till och med en gång Pius gå med half maskin, för att flickorna skulle få rita af ett pittoreskt gammalt hus. Ingen af mina unga medresande hade förut farit genom en sluss, och som vi hade tjugofem sådana att passera, erbjöd sig godt tillfälle till sluss-studier. Vi kunde också gå till fots långa stycken, och som naturen är vacker nästan hela vägen, njöto vi af allt hjerta.

Först fredags morgon kommo vi till Smedjebacken, och fastän Pius varit både trög och trång och obehväm, var det med verklig rörelse, som flickorna sade honom farväl. Kaptenen, styrmannen, Lina (restauratrisen), »den rutige» och »den randige» (två män af besättningen) gå visst aldrig ur deras minne. Från Smedjebacken har man visserligen jernväg, men vi läto våra renslar på egen hand, mot 25 öres afgift, begagna detta fortskaffningsmedel och vandrade sjelfva den 1½ mil långa vägen genom en herrlig natur till Ludvika, der jernvägen sedan fick hämta upp oss och föra oss till Borlänge.

Här togo vi in på ett enkelt, men fint och treffligt hotell, som fröken M. R. anvisat oss. Jag önskade du hade sett flickornas förtjusning öfver att få bo på hotell — ett nöje, som var för dem fullkomligt nytt. Jag hade förut ej riktigt tänkt på att mina turister voro så oerfarna. Två af dem hade aldrig rest längre än till Upsala; af de öfriga hade en varit vid Krylbo, den andra så långt som till Källvik.

De små vedervärdigheterna på Pius bidrogo också att göra det stora luftiga hörnrummet i Borlänge till ett rent paradiset. Efter att hafva hvilat ut här, gingo vi till det närbelägna Domnarfvet, sågo de vackra arbetarbostäderna och träffade på en f. d. elev i vår skola, som vistades der hos sin bror, hvilken var anställd på platsen som ingenjör. Genom de hyggliga syskonen fingo vi tillträde till verkstäderna och kunde bese allt på bästa sätt. Det träffade sig också så lyckligt, att vi fingo se en bessemerblåsning. Du kan lätt tänka dig hvilket intryck masugnar, valsverk och sotiga smeder skulle göra på sällskapet. När nu härtill kommer, att disponentens bostad ligger på en i Dalelven utskjutande udde, der Jösse Erikssons Borganäs fordom stod, så fick stället också sin romantik, och det beslöts enhälligt, att Domnarfvet skulle betraktas som en af de förnämsta »glanspunkterna». Dessa blefvo likväl sedan så många, att jag tror de sammanflutit till någonting stort glänsande, som omfattar hela resan. Lördagen gjorde vi en utflykt till Ornäs, och här fann den ungdomliga patriotismen *sin* glanspunkt. Den gamla pittoreska byggnaden med sina minnen af Gustaf Vasa och den leende naturen kring Runn hade rent tagit flickorna fångna. Jag trodde, att jag aldrig skulle få dem med mig derifrån. Stämningen höjdes också af ett besök hos stationskarlens hustru, som förevisade stället. Hon hade så fint och nätt i sin lilla bostad och var sjelf så vän och fager, att om någon af mina turister slår sig på författarskap, blir hon bestämdt hjeltinnan i en novellett.

För att få se litet mer af Dalelven gingo vi till fots från Borlänge till Dufnäs station på Siljansbanan. Under vägen passerade vi Båtsta och hvilade oss på »predikstolen», hvarifrån man har den granna utsigten öfver elfven med dess stränder och de kringliggande höjderna. Samma dag om aftonen kommo vi med jernväg till Leksand och mottogos der af fru L. samt en kamrat till flickorna, boende i klockargården. Den förra tog en af resenärerna med sig, och de öfriga inbjödos till klockargården, hvilken för *mig* står som »glanspunkten». Den frid och ro, parad med friskhet och glädje, som rådde der, verkade utesägligt välgörande. Också voro vi der hela tre och en half dag.

På söndagen sågo vi roddbåtarna med det högtidsklädda kyrkfolket, bevistade gudstjensten, gjorde på e. m. en utfärd på Siljan och njöto af utsigten från Karingberget. Måndagen åter bjöd på en mera ovanlig tur. Vi vandrade nämligen då — vi turister med Leksandsvännerna och dessas kusin, en student — till den en mil från klockargården belägna fåboden. Att för Stockholmsflickor komma på besök till en fåbod — någonting som de förut endast läst i geografien om — det var ju något rent förtrollande. De små husen, fjerran från allt granfolk, skogstjärnen, åsen, hvarifrån man kunde se långt ut åt Siljan, fåbodkullans glädje öfver vårt besök — allt var så nytt och hänförande. En mils vandring uppför branta backar ger också god matlust. Aldrig hade väl flickorna drömt om att kunna förtära sådana quantiteter mjölk som då — och middagen med stekt fläsk och potatis serveradt på mycket bristfälligt porslin och mjölken i träskålar, allt var oförgätligt.

Efter middagen började det regna. Då blef Elma vår »räddande engel», i det hon ur sitt minnes rika fatabur uppdukade det ena poetiska praktstycket efter det andra. I fäbodens lilla gästammare föredrogos stycken af fru Lenngren, Rydberg, Snoilsky m. fl. Också Annie lmnade värdefulla bidrag. Fjalar tycktes vara hennes älsklingsskald. Jag satt i tysthet och gladdes åt att våra flickor verkligen älska svenskt skaldskap. Så hade vi solosång och samsång, och så gjordes lekar — men regnet upphörde ej. Ett beslut måste fattas: öfvernatta i fäboden eller gå hem? Vi bestämde oss för det senare och vandrade en hel mil i regn utan alla äfventyr, utom det att Elma kom på hufvudet ned för en stätta och tappade sin pince-nez, hvilken hon dock fick igen. För att skydda oss mot regnet voro vi alla utstyrda mer eller mindre underligt, och Agda har i sin skizzbok förevigat de vandrandes personligheter.

Våta som tuppur kommo vi hem kl. 10, men voro nästa morgon lika krya. De följande dagarna delades mellan kammarmusik och utfärder. Onsdags eftermiddag bröto vi upp från Leksand för att vandra till Rättvik. Våra vänner i klockargården voro oss följaktiga till Plintsbjergs by. Utsigten derifrån öfvergår i kännares ögon den från de beryktade Bergsängs-backarna. Efter att ha njutit af utsigten togo vi in i en bondgård, der aftonmåltid erhöles, bestående af nykokt potatis och salt strömming med bittersalt smör och surt dricka. Anrättningen serverades ute, och af de ätande sutto somliga högt uppe på en stege och andra på ett källartak. De mer stadiga sutto på förstugutrappan. Natten tillbragte vi i en lada: sju qvinfolk i en lång rad på halm, med nyväfda präktiga filter öfver oss, studenten i en vrå, och svalorna i taket.

Sedan vi följande morgon med saknad skilts från våra Leksands-vänner, måste vi vandra en hel mil till Rättvik, innan vi kunde få mat. Elma förklarade visserligen, att hon i Stockholm alltid blef sjuk, om hon gick ut, innan hon förtärt något; men jag lugnade henne med att luften här var så frisk, att hon ej behöfde vara ängslig — och sjuk blef hon ej heller. Från Rättvik gingo vi med ångbåt till Mora, der vi besågo Vasamonumentet m. m. I Mora började vår egentliga fotvandrings, som skulle sträcka sig till Åsens by i Elfdalen. Sedan vi med färja kommit öfver elfven, hade vi att tålmodigt vandra öfver en nära 2 mil lång sandmo. Nästan inga människoboningar, endast några öfvergifna fäbodasågo vi på vår väg. Dagens mål var Elfdalens kyrkby, och för att hinna fram begagnade vi oss af det i Norge s. k. åk- och gå-systemet. När flickorna åkte, var det för dem ett stort nöje att språka med skjutskarlarna. I kyrkbyn finnes lyckligtvis en mycket god gästgifvargård, hvars värdfolk visade oss mycket tillmötesgående i alla afseenden. Särskildt förtjenar deras prisbillighet mot turister att beaktas. Vi skola alltid i tacksamt minne bevara deras vänlighet. Följande dag skulle vi bevisa oss som »sanna och verkliga turister». Våra dagsmarscher hade dittills varit mycket spaka. 1 $\frac{1}{2}$ eller 2 mil hade varit det högsta vi åstadkommit. Nu skulle vi på 1 dag gå 3 mil: från kyrkbyn till Åsen och tillbaka igen. En utväg hade ju alltid varit att taga skjuts, men våra kassar och vår turistära manade oss att

förakta ett dylikt hjälpmedel. På middagen voro vi lyckligen i Åsens by, der Elfdalens storartade, vilda natur möter i all sin prakt. Återvägen var sträfsam. De musikaliska af sällskapet tröttnade dock aldrig att genom muntra sånger lifva våra domnande krafter. Vare detta sagdt till deras stora heder och berömmelse! Kl. 9 på aftonen voro vi åter i våra trefliga rum i kyrkbyn, och nu fattades intet i vår turistära. Under fäbodvandringen hade vi varit genomvåta och under Åsens-vandringen hade vi lifnärt oss med litet cakes och choklad. (I materielt afseende lemnade Åsen mycket — ja allt — öfrigt att önska.) Vi hade sålunda ej dukat under hvarken för regn, hunger eller trötthet, turisternas fiender. Inga menliga följder visade sig efter den stränga marschen, om jag undantager de plågor, som alltid måste utstås af den, som på en vandring ej har lämpliga skodon. På söndagen voro vi i Elfdalens kyrka och vände derpå åter söderut.

Återvägen togo vi öfver Våmhus by, och jag önskar, att du der sett oss jaga från gård till gård, från handelsbod till handelsbod efter något ätbart. Slutligen fingo vi spaning om att en korg hvetebröd kommit till en bod från Mora. I språngmarsch ilade vi dit och slog oss likt glupande ulfvar ned kring korgen, somliga sittande på disken, andra på en lår. Handelsmannen satte fram vatten, och så begynte måltiden. Elma åt 7 (säger sju) ganska stora bröd. Men nu kommer det rörande i äfventyret. En annan handelsmans hustru hade sett våra ströftåg och kom ut, frågande om hon ej finge bjuda på kaffe, eftersom det föll sig så väl, att hennes man dagen förut varit vid fäboden och fått grädde med sig hem. Sagdt och gjordt! Efter få minuter sutto vi vid den goda qvinnans kaffebord, der den sköna drycken med smör och bröd inmundigades med en aptit, som om hvetebrödkorgen från Mora aldrig funnits till. Efter måltiden spelade värden på orgel och hans hustru sjöng en munter kärleksvisa från Vingåker på minst 15 verser — allt beledsagadt af orgeln.

Huru vi vid Bäcka bruk fingo skåda det nya porfyrverket, huru vi rodde med båt öfver till Orsa och derifrån följande morgon till Mora, der kamrater råkades, samt hur vi ytterligare färdades med ångans hjälp öfver land och vatten, tills vi hamnade i Falun, det får du föreställa dig. Jag har aldrig funnit något särdeles vackert i Falun, men ungdomen, som lockas af allt nytt, fann det vara ett stort nöje bara att vandra på stadens gator. Det största nöje Falun hade att bjuda på var dock grufbesöket. Tänk dig flickornas känslor vid att kläda sig i grufdrägt och att som Sigrid få bära det ena blösset och så börja den hemlighetsfulla vandringen i mörka gångar och klättra i stegar och trappor! Entusiasmen bröt ut nederst i grufvan, der den ena sången aflöste den andra, t. o. m. *»Hvad det är skönt ändå här i naturens sköte!«* gick af stapeln. Sedan vi varit nere i grufvan, fingo vi bese hyttan och alla verkstäderna, eftersom vi ändå »bara vore fruntimmer». Sedan vi lemnat Falun, voro vi ännu en gång i jordens innandöme, men den gången i Sätters sköna dal. Den 22 juli anlände vi öfver Upsala hem till Stockholm, och jag tror, att vi alla komma att bevara resan i kärt minne.

För Dagnys läsare torde det ej vara obekant, att sistlidne vinter här i hufvudstaden bildades en förening för främjande af skolungdomens sommarvandringar. Den i ofvanstående bref skildrade feriefärden möjliggjordes genom ett understöd, som nämnda förenings styrelse godhetsfullt beviljade. Detta understöd lemnades för att söka få fotvandringar i gång äfven bland den qvinliga ungdomen, men styrelsen hoppas, att en särskild qvinlig styrelse måtte bildas för att taga flickornas fotvandringar om hand, då den nuvarande styrelsen har ett fullt tillräckligt fält för sin verksamhet bland gossarna. Då vi alla veta, att våra skolflickor om vintern föra ett vida mer instängdt lif än gossarna, är det ju tydligt, att om några framför andra behöfva litet »friluftslif» om sommaren, är det just flickorna. Sjelf har jag varit vittne till den nytta och glädje mina unga reskamrater haft af att få blicka litet in i den verld, som finnes utom de tränga gränser, inom hvilka de vuxit upp. Det vore därför väl, om man tänkte på att bereda äfven flickskolornas lärjungar tillfälle att göra sommarvandringar.

L. E.

Den qvinliga valrättsrörelsen i England och hvad vi i Sverige af den hafva att lära.

II.

I Dagnys aprilhäfte lemnade vi en kortfattad historik af gången af den qvinliga valrättsrörelsen i England. Sedan dess hafva vi haft glädjen att från utgifvarinnan af English Woman's Review, miss Caroline Ashhurst Biggs, en af förkämparne för qvinnosaksrörelsen i England, mottaga nedanstående bref, som redogör för den ställning, som denna viktiga fråga för närvarande intager.

Augusti 11. 19 Notting Hill square London W.

— — — För några veckor sedan erhöj jag ett mycket vänligt bref från fru H., edert biträde vid redaktionen af Dagny, med en helsning från Er och några frågor angående utsigterna för vårt arbete med afseende å qvinnans rösträtt, som jag ej då var rätt i stånd att besvara, enär parlamentsvalen ej då ännu egt rum. Nu kan jag glädja Er med underrättelsen, att våra utsigter äro goda, så att vi verkligen kunna vänta att ganska snart vinna vårt mål.

I det senaste parlamentet ansågs antalet af våra vänner vara 314 (af 670). Proportionen af de *kända* motståndarne var mycket mindre, och der fans ett stort antal, om hvars åsigter vi voro i okunnighet.

Underhuset röstade tre gånger i frågan, huruvida det skulle fortskrida till att taga motionen under öfvervägande eller uppskjuta debatten, och som resultatet var gynnsamt för oss, antogs, som bekant, motionen utan omröstning till andra läsningen. Den kom aldrig längre. Ehuru ett så stort antal af det liberala partiet under årtal understödt oss, hafva dess ledare, Gladstone, Hartington, sir H. James, sir W. Harcourt och andra, länge varit våra motståndare. Som Ni säkert känner, förmådde mr Gladstone för tvänne år sedan 104 af sitt parti, som hade varit våra vänner, att rösta emot oss, och ominstetgjorde derigenom vårt säkra hopp om att blifva inbegripna i reformbillen. Samma tryck utöfvade han till en viss grad under den sista parlamentssessionen. Vid ett tillfälle vet jag, att vår fråga skulle bringas under diskussion, då en af ministrarne skickade efter några af Parnellisterna, som på den tiden voro färdiga att göra Gladstone sig förbunden på hvad sätt som helst, och kom öfverens med dem, att de skulle fortsätta att tala så länge öfver det ämne, som näst förut förelåg (och som eljest skulle hafva blifvit expedieradt på ett par minuter), att kl. skulle hinna slå 12,30 på natten och vår fråga således ej kunna komma före den gången. Enligt den så kallade half-ett regeln, kan intet förslag, som är »blocked», d. ä. som någon medlem af huset förklarar sig vilja motarbeta, komma under diskussion senare än kl. 12,30 på natten. Vårt förslag »blockades» naturligtvis och sålunda förlorade det all utsigt att komma före. Det var för oss klart, att om mr Gladstones regering kvarblifvit vid styret, skulle återigen en del parlamentsledamöter förmåtts rösta emot oss.

Resultatet af de nya valen har varit 1:0 att föröka antalet af våra vänner (sådana som antingen hafva röstat för oss eller skriftligen eller i offentliga uttalanden lofvat att understödja oss) till 344: å andra sidan är antalet af våra *kända* motståndare endast 136. De återstående äro, så vidt oss känt är, neutrala; 2:0 att vi nu genom att de konservativa ånyo kommit till makten, hafva mäktiga vänner i sjelfva kabinettet. Några af regeringens ledande män, lord Salisbury, lord Iddesleigh, sir J. Manners, sir John Gorst, äro gynnsamt stämde för oss och ett mycket större antal konservativa äro färdiga att rösta för oss nu, än vid något föregående tillfälle. Det synes som hade den känslan allt mera trängt igenom, att kvinnornas röster skulle blifva mera oföränderliga och *att lita på* än många af de nya manliga elektorernas; samt att de besuttna kvinnorna, hvilka vanligen höra till den bildade klassen, i många grefskap representera en ej så liten förmögenhet.

Under tiden fortgår ifrigt arbetet med att värfva kvinnorna för de olika partierna: Gullvifve-ligan (the Primrose League) för de konservativa, Liberala föreningen, Home-rule-ligan, Unionisternas förbund etc. Jag tänker detta är en oundviklig sak, men den gläder mig icke. Jag skulle mycket heldre se, att kvinnorna stode utom partiväsendet, att de röstade för hvad de ansåge vara de bästa männen eller de bästa lagarne utan afseende på opinionen inom de olika partierna. Det är mitt hopp, att ett allt större antal män och kvinnor framdeles skola fatta sin politiska uppgift på detta sätt. Ett litet

sällskap stiftades i våras, som vill försöka att verka för en god politisk uppfostran förmedelst föreläsningar, diskussioner, spridning af skrifter, som afhandlade de olika sidorna af offentliga frågor, korteligen, som skulle söka att förmå röstegare att bilda sig sin egen åsigt i stället för att blindt följa en viss ledares, denne må i öfrigt vara huru framstående som helst. Vi kalla detta sällskap den *politiska national-föreningen* (National Political Union), och hoppas att det skall blifva till någon nytta. Vid valet 1885 fingo de olika partiernas förberedande valmöten nästan öfverallt sin vilja fram, vid de senaste månadernas val voro de röstberättigade mycket mera sjelfständiga.

Här några ord till svar på er fråga, hvilka som nu äro de förnämsta förkämparne för kvinnans rösträtt. Af beqvämlighets- och sparsamhetsskäl indela vi landet i olika sektioner. Så har England fördelats i tre hufvuddistrikt: Manchester-föreningen åtager sig landets nordliga del, Bristol-föreningen den vestra, London-föreningen den södra och östra. I Manchester är miss Lydia Becker sekreterare, och 5 eller 6 parlamentsledamöter, jemte några andra, tillhöra styrelsen. Miss B. gifver ut »Women's Suffrage Journal» (Kvinnans rösträttstidning), den bästa redogörelse för vårt arbete vi egt sedan 1870. *Tidningen tillsändes hvarje parlamentsledamot och hvarje tidning i landet.* Miss B. är äfven London-föreningens parlamentsagent och tillbringar nödvändigtvis, under det parlamentet är samladt, mycket af sin tid i London för att vara i underhusets närhet.

Miss Balgarnie är sekreterare i London. Styrelsen derstädes räknar många väl kända namn: mrs Fawcett, miss Frances Power Cobbe, miss Boucherett (som grundade »Sällskapet för kvinligt förvärf» — Women's Employment Society —), mrs Lucas, namnkunnig som nykterhetstalare, miss Jane Cobden, den ryktbare statsmannens dotter och många andra. I Bristol fyller sekreterarens plats af miss Blackburn, en kvinna, som saknar sin like i energi och företagsamhet samt förmåga att finna ut nya sätt att föra vår sak framåt. I den styrelse hon tillhör, är mrs Ashworth-Hallett, som länge har arbetat för denna sak, kanske den verksammaste; äfven miss Priestman, svägerska till John Bright och mrs Clark, hans dotter, tillhöra denna del af England.

I Skottland är vår kära gamla vän, mrs Mc Laren i Edinburgh, sällskapets ordförande: hon har arbetat outtröttligt, innan hon blef af sjukdom försvagad. Här äro miss Kirkland och miss Wigham sekreterare.

Hvad slutligen Irland angår, så hafva vi i Dublin mrs Heslow, en dam tillhörande qvåkarnes samfund och som arbetar synnerligen tråget och med ett outtröttligt nit, samt i Belfast den mest hängifna och ihärdiga arbeterskan bland alla, miss Tod, hvilken med ringa förmögenhet och klen helsa under årtal helt och hållet gått upp uti sitt arbete för nykterheten, kvinnornas uppfostran och rösträtt samt sedlighetsfrågan. Hon har underbara naturgåfvor och eger bland alla kvinnor jag känner den vidsträcktaste kännedom ej allenast af irländska frågor, utan af litteraturen i vidsträcktaste mening. Hennes föredrag är klart, vältaligt och rakt på saken, och unionisterna och protestanterna i Ulster se upp till henne som en af sina ledare.

En annan kvinna, som verkat mycket för oss genom kraftiga föredrag vid möten är mrs Ormiston Chant. En annan nyttig talare af helt annat slag är miss Wilkinson, en kvinna af arbetsklassen, som under de senaste två åren hållit ganska framstående föredrag öfver rösträttsfrågan. Utom dessa hafva vi bland våra förespråkare miss Orme (en qvinnlig jurist) mrs Scatcherd, miss Muller och många andra.

Ehuru rösträttsfrågan afvisades, hafva vi den senaste parlaments-sessionen att tacka för mycket. Den upphäfde näml. den skamliga C. D. akten (contagious diseases' act = lagen om smittosamma sjukdomar), den genomdref en lag, som anförtror faderlösa barn åt moderns förmynderskap, och en annan, som afser öfvergifna hustrurs underhåll. *Nu blicka vi framåt till en ännu större seger inom kort.*

Jag är mycket glad att tid efter annan höra huru edert arbete går framåt i Sverige. Jag hade nöjet att träffa fröken C. (som nyligen, efter hvad jag tror, blifvit medlem af Fredrika-Bremer-förbundet) under hennes besök i London, och hon gaf mig många intressanta detaljer om rörelsen. Jag läser alltid edra artiklar i Dagny med stort nöje och intresse.

Jag förblifver, etc.

Caroline A. Biggs.

Härtill har Dagny blott att lägga de aldra senaste nyheterna från England, hvilka gifva vid handen, att det efter valen nu samlade nya parlamentet blott kommer att hålla en mycket kort session, hvarefter det kommer att prorogeras. Underhusets hela tid kommer därför att — med knappt något undantag — egnas åt de nödvändiga finansiella transaktionerna. Det är följaktligen omöjligt, att motionen om kvinnans rösträtt (the Women's Franchise Bill) kan komma under diskussion före parlamentets prorogation. Men åtgärder skola vidtagas för att dertill kunna erhålla en dag, så tidig som möjligt, efter parlamentets återupptagande af sitt arbete nästa år. Parlamentsledamoten Mr Woodall har åtagit sig att framlemna billen i fråga och har redan på öfligt sätt från sin plats i underhuset anmält sin afsigt att så göra.

Under tiden söka vännerna till kvinnans rösträtt med i politiska angelägenheter sedvanlig engelsk energi att arbeta för sin viktiga reform. De samla fortfarande underskrifter på petitioner till billens understödjande, de hålla diskussionsmöten, der frågan grundligt dryftas, och lägga sig synnerligen vinn om att förmå de ännu odeciderade parlamentsmedlemmarne att med sina röster främja billens framgång. Dess vänner hysa ock det glada hoppet, att de nu ändtligen, på Drottning Victorias femtionde jubileumsår, skola vinna den seger, hvarpå de, med ett aldrigt svigtande hopp, tålmodigt väntat allt sedan år 1867.

Nyutkommen litteratur.

A. Ch. Edgren-Leffler. Ur lifvet, 4:de bandet. En sommarsaga, 1 och 2. Stockholm 1886.

Som vanligt är i Nordens nyare litteratur, ställes äfven här en fråga »under debatt». Denna fråga är, huruvida makans och modrens kall för qvinnan måste innebära afsägelse af ett annat lefnadskall, åt hvilket hon förut med hela sin själ egnat sig, och i hvilket hon skördat storartade triumfer. Detta motiv har ej varit främmande för fru Edgrens föregående diktning. Vi finna det i viss mån redan i hennes förstlingsarbete, »En skådespelerska». Svaret tyckes der utfalla så, att endera måste uppoffras. En vidgad erfarenhet tyckes nu emellertid hafva bragt förf. på andra tankar. Visserligen framhåller hon, och detta med vida mer kraft än i sitt förstlingsarbete, de svårigheter och konflikter, dem hennes hjeltinna måste genomgå under striden mellan sina nya pligter och sin ännu alltjemt brinnande håg för sin förra lifsuppgift. Dessa konflikter äro ej här, som i »En skådespelerska», grundade nästan uteslutande i hennes egna moraliska lyten och i andras fördomar. De ligga till stor del i sakens egen natur. Men i slutet vill dock förf. åtminstone låta oss ana möjligheten af en försoning. Fullt till freds lär man emellertid näppeligen känna sig med denna försoning. Den blir mer en kompromiss emellan olika intressen, ett försök att hjälpligt nog under gifna förhållanden finna sig till rätta med vissa svårigheter än en egentligen principiel lösning af dessa.

Under dessa omständigheter måste det vara af intresse att gå förhållandena något närmare in på lifvet. Lätt finner man då, att man ej har för sig ett fall, der den nämnda frågan framträder i sin rena enkelhet, utan der den genom förhandenvaron af vissa omständigheter är särskildt invecklad. Sådana omständigheter ligga först och främst i hjeltinnans ställning till den lifsuppgift, hvaråt hon förut egnat sig — målarinnekallet. Hon är ingen medelmåttig dilettant i målarekonsten, hon är fastmer rent af Nordens förnämsta artist inom denna riktning, åtminstone lofvar hon att blifva detta. Men för sin vidare utbildning, ja, för att kunna producera något af värde, måste hon vistas i södern, helst hela hennes anläggning ligger åt söderns natur och söderns färgprakt. Det är ingen vanlig, låt vara begåfvad, ja öfverlägset begåfvad qvinna, vi hafva att göra med, hon hör till de få, som födas en på hvar mansålder, och dertill går hennes begåfning i en alldeles säregen riktning, och denna riktning kräfver dertill rent af hennes vistelse fjärran från det land, der hennes make vistas. Det är ett helt och hållet exceptionellt fall, som vi hafva för oss, och det är det exceptionella i detta fall, som i väsentlig mån skapar konflikten. Ja, tillfälligheterna, vi säga rent af »oturen», spelar vår hjeltinna sådana spratt, att man ej kan annat än känna sig frestad att utbrista: Så synd att ej hennes tycke

råkat falla på en af Italiens söner; tänk, huru mycket lättare hennes konflikter då blifvit! Frågan är härigenom tillspetsad, det är sant, men den är så tillspetsad, att man får svårt att bringa henne tillbaka till en form, som har betydelse för vanliga människor. Huru den sällsynt begåfvade artisten reder sig i sina sällsynt invecklade förhållanden, lär oss ingenting, om huru vanliga människor skola reda sig i sina vida mer enkla förhållanden. Skulle *hon* stå vid ett ohjelpigt »enten — eller», skulle hon nödgas välja mellan sin kallelse och familjelifvet eller åtminstone mellan att uppoffra denna kallelse eller försumma ett och annat af det, som vanligen åligger makan och modren, såsom det ju ock stundom gifves män, som nödgas göra något liknande, så innebär ju ej detta, att icke hundrade-, ja, tusendertals kvinnor, för hvilka en liknande konflikt kan framstålla sig, skulle kunna undgå detta smärtsamma val.

Härtill komma ännu andra omständigheter — först och främst karakteren af den man, med hvilken hon förenar sitt öde. Falk är en personlighet af eget slag, väl ej utan sina motstycken i verkligheten, men i alla fall afvikande från den vanliga menskliga typen och, vi våga påstå, detta utan skada för den senare. Hufvuddragen i hans karakter äro egenkärlek och principrytteri. På ett egendomligt, af förf. särdeles väl återgifvet sätt visar han sig tillhöra det slags människor, som, af naturen danade till despoter, göra dessa sina despotiska tendenser gällande under frihetens namn. Anstucken af Grundtvigianismens sämsta villomeningar, på samma gång han visserligen vetat tillgna sig några af dess bättre sidor, söker han med oryggelig hänsynslöshet i lifvet tillämpa en mängd paradoxer, och om han ibland dispenserar andra från att följa dessa, sker det städse på ett sätt, som visar huru högt han sjelf tycker sig stå öfver sina likar. Men denna höga ståndpunkt intager han genom att skoningslöst tillämpa åtskilliga dels halfsanna dels falska satser, hvilka genom denna sin tillämpning ofta närma sig det befängda — och i hvarje fall äro egnade att föra menskligheten åtskilliga hundratals år tillbaka. Mensklighetens fortgång till jemlikhet och frihet kan aldrig befordras på den väg, han anvisar, ty denna väg leder med nödvändighet till att, emedan många ej ännu kunna få full del af kulturens välsignelser, förneka dessa åt dem, som kunna njuta dem, istället för att sprida dem så långt som möjligt. Om herr Falk *genom att* underkasta sig en smärtsam operation utan nutidens bedöfningsmedel och *genom att* förvägra sig sjelf enskildt rum på sjukhuset, om hans hustru *genom att* fortfarande nära sitt barn, när detta tillskyndar henne svåra lidanden, kunde lindra likars qual, så vore detta ädla handlingar. Men att underkasta sig allt detta, *blott derföre*, att andra måste göra det, detta stöter, som sagdt, på det befängda.

Att här ingå på någon kritik af hans åsichter vore naturligtvis ej på sin plats. Nog må vara att påpeka, huru som han är den olämpligaste make åt Ulla, som gerna tänkas kan. Och detta för oss äfven till den tredje af de omständigheter, vi vilja framhålla — att deras äktenskap är fotadt på allt igenom falska principer. Huru kan man tänka sig, att en förbindelse, ingången efter en flygtig bekantskap

mellan tvenne menniskor, så olika till lynnen, verldsåsig och lefnadsvanor, skulle kunnat undgå störande konflikter, äfven om ej Ullas konstnärliga kallelse varit ett ytterligare söndrande moment? Denna förbindelse är, som hjeltinnan sjelf tillstår, helt och hållet grundad på en stämning. Men lifvet kan nu en gång ej byggas på stämningar, det måste byggas på allvarets grund. Det måste vara verkliga, reella lifsintressen, som förena dem, som skola hafva allt gemensamt. Några sådana finnas icke här. Äfven om, som här tyckes vara förhållandet, stämningen råkar att blifva *varaktig*, så ersätter den ej ett felande *lifsinnehåll*.

Dessa med hvarandra nära sammanhängande omständigheter i förening göra det skildrade fallet olämpligt till basis för en undersökning af sjelfva den sociala frågan. Om svaret i dikten utfaller mindre tillfredsställande, så beror detta i första rummet just på dessa omständigheter.

Detta allt säges dock ej som ett tadel emot förf. Det säges blott som en protest emot hvarje försök att ur arbetet draga några allmän-giltiga slutsatser beträffande det sociala spørsmålet om gift qvinnas verksamhetsområde. Och så mycket mindre hafva vi då anledning att här ingå på någon utredning af detta spørsmål.

Behandlingen af allmänna frågor i diktens form kan hafva sina fördelar med sig, dem ingen må förneka. Men en olägenhet följer den alltid. Då man har för sig ett konkret fall i lifvet, komma alltid mer eller mindre en mängd speciella, endast till detta fall hörande omständigheter med, som ej kunna undgå att leda uppmärksamheten bort från den allmänna frågan. Här visar sig detta vara fallet i ovanligt hög grad.

Om vi emellertid hittills ej velat klandra förf., endast vända oss emot slutsatser, dem en eller annan kunnat vilja draga ur hennes framställning, så måste vi dock till sist, med allt erkännande af arbetets förtjenster, den ofta fina karaktersteckningen och det stundom t. o. m. fängslande framställningssättet, mot detsamma rikta några anmärkningar. Man kan ej neka, att scener förekomma der, dem mer än en läsare icke i pryderiets, men i den sunda smakens namn tvifvelsutän helst skulle velat se derifrån uteslutna, helst de hvarken tyckas behöfliga för handlingens fortgång eller för karaktersteckningen. Skildringen af den döfstumma, hektiska Nellys erotiska känslolif t. ex. lär väl på hvarje normal läsare göra ett rent af vidrigt intryck, och dock finna vi intet i berättelsens fortgång grundadt skäl, hvarföre vi skola nödgas underkasta oss obehaget att derom få en så detaljerad kännedom, likaså litet som om detaljerna af hennes sista sjukdom. Tag bort Nelly, och allt går i alla fall sin jemna gång, de öfriga personerna visa sig det oaktadt aldeles som nu. Samma anmärkning gäller i viss mån fru Krabb, som t. o. m. var nära att bringa ett sådant dygdemönster som hjelten sjelf på fall. I allmänhet tyckas, med få undantag, bipersonerna vara tecknade med så liten sympati som möjligt, eller rättare vara gjorda så föga sympatiska som möjligt, de äro i sjelfva verket med få undantagen utvald samling förkrympta personligheter. Denna omständighet skyler ofta t. o. m.

hufvudpersonernas stora moraliska brister. De äro dock åtminstone verkliga människor, och tecknade emot en dylik bakgrund te de sig onekligen i ett vackrare ljus än de skulle hafva gjort, om bakgrunden varit mer mensklig. Men i lifvet är det sällspordt att råka på en sådan samling individer, som de, hvilka bilda denna dikts bakgrund.

Vi hafva sagt, att en del scener hvarken i sig sjelfva äro angenäma att läsa ej heller behöfliga för det helas fortgång. Sistnämnda anmärkning gäller dock ej dem, i hvilka Ullas forna kamrater, artisterna, uppträda. Man får här en inblick i det lif, Ulla lemnat. Detta är naturligtvis alldeles i sin ordning. Men sägas måste, att inbjudande är ej denna taffa. Huru Ulla, som dock är en djupt anlagd och en stolt qvinna, kunnat trifvas i ett sådant lif och bland sådana människor, det lär höra till det mindre begripliga. Särskildt är hennes ungdomsvän, Lewi, en så obehaglig, en så rent af vidrig personlighet, att vi gerna unna honom hans hastiga färd utför trap-porna, äfven om han ej sedan fått mottaga en ursäktande skrivelse af den med allt sitt principrytteri dock ibland alltför beskedlige Falk.

Det ena med det andra gör, att det är med blandade känslor vi efter genomläsandet lägga ifrån oss »En sommarsaga». Andas vi än ofta sommarluft från dess skildringar, så är dock denna sommarluft ofta af det slaget, i hvilket qualm blandar sig.

L. H. Åberg.

Ernst Lundqvist, Profiler. Ny samling noveller och skizzer. Gotlands Allehandas tryckeri. Pris 2,50.

Det är en gammal erkänd sanning, att det sköna, likasom det sanna och det goda, trifs i många former, och det är, när detta klöfverblad af sant, godt och skönt döljer sig under en anspråkslös yta, det är, när guldet befinner sig i en anspråkslös infattning eller uppblandadt med slagg, våra dagars prosaister helst leta fram det. Ett exempel härpå är den nya novellsamling af Ernst Lundqvist med samma titel som en föregående, nämligen Profiler, om hvilken några ord här skall yttras. I vissa af de här föreliggande berättelserna går författaren nog långt i sin böjelse för att afvinna det osympatiska ett högre intresse. Så när han i en af novellerna, kallad »Dumpetter», tager till sin hjelte en half idiot, och berättar drag ur denne driftkukus lefnad, hvilka utgöra en serie anekdoter snarare än verkliga karaktärsdrag, som belysa bilden af människan. Här torde också en alltför lång utvecklingshistoria vara inrymd i skizzens trånga ram, hvaraf följden blir, att det blotta relaterandet af fakta och yttre händelser intager för stor plats och dessutom dessa måste berättas med en något torr knapphändighet. Denna anmärkning torde äfven gälla »Mors ringar» och »En metamorfos». Begge dessa noveller erbjuda dock en rik skörd af iakttagelser och många fina drag ur sjäslifvet; i ännu högre grad gäller kanske detta om skildringen »Godt hjerta», der isynnerhet början utmärker sig genom en stämmingsfull beskrifning på ett gammalt tjurhufvuds ensliga tillvaro, och der brorsonens friskhet, frimodighet och förtröstan är en kontrast, i hvars återgifvande författaren lyckats synnerligen väl. Sjelfva upplösningen är deremot svagare, isynnerhet som matandet

af kattorna och gubbens intresse härför förefalla temligen problematiska. »Skandalen i Sveninge» torde vara samlingens mest utarbetade och bäst motiverade historia. Men den är dock till verkan underlägsen den första och den sista berättelsen, som otvivelaktigt höra till det bästa författaren hittills åstadkommit. »En julnatt» är en stämningsfull idyll, men utan idyllens vanliga skådeplats, landet, och utan dess vanliga personer, unga människor. Denna idyll spelar i en omgivning af skurbaljur och julstök midt på natten i en stockholmsvåning, der madamen skall skura till dess herrskapet återkommer. De uppträdande här äro öfver medelåldern, och beskrifningen på madame Carlsson framtrölar icke bilden af någon skönhet. Någon öfvermåttan älskvardhet i uttryck utmärker henne icke och hennes man stadsbudet är kavaljer på sitt eget sätt med en viss handgriplig välvilja. Och kritisk blick har han också för madamens skavank och kroppsliga ofullkomligheter — men ändå — kärleken är efterhängsen, skulle kanske stadsbudet uttrycka sig — och hans handlingar äro bättre än hans ord, och när han finner madamen insomnad af trötthet fram på natten, lägger han sig, så karl han är, ned på golvet och skurar det färdigt för att hustrun skall få sofva i lugn. Här har författaren lyckats att ovedersägligt bevisa, att i många och öfverraskande former trifs det sköna.¹

Samlingens sista berättelse med titeln »Kärleksbref» tvekar jag icke att kalla ett litet mästerverk. På dessa få sidor har en hel historia blifvit sammanträngd och två karakterer blifvit skildrade med tillhjälp af några bref, vexlade mellan tre personer, en flicka ur den tjänande klassen och hennes två älskare. Hon glömmet bondpojken för stadsherrn och utbyter sin landtliga oskuld mot en näbbig stockholmsjungfrus oförskräckta världsvana. Hennes bref, likasom bodbetjentens, äro utomordentligt roliga som språkprof på stockholmsjargonen och isynnerhet äro artigheterna och munvigheten hos den senare oemotståndligt kostliga. I hennes landtliga fästmans skrifprof hafva vi, omklädda i den otympligaste form, hjerteutgjutelser med den finaste doft af kärleksinnerlighet, naiv oskuld och äkta manlighet, en manlighet, som icke förnekar sig, när han får sitt afslag, och i svaret tänker han minst på sig sjelf, men mest på henne, som svikit honom, och ber henne att vända sig till honom, om hon någonsin behöfver ett stöd eller hjälp af något slag. Men författaren har icke förledts att idealisera den han beskrifvit så vackert. Han fördöljer icke den möda han gör sig att med versstumpar och svarfvade uttryck förfuska sin känsla, och bredvid det rörande och äkta framträder det sentimentala. Och om denna kärlek till sanningen vitnar hela samlingen. Den kan dessutom utgöra en välbehöflig hvil från den diskussion af »frågor», hvarmed vår skönliteratur sysselsätter sig, men hvartill hr Lundqvist icke lemna något bidrag utom det, att han icke anser allt, som sker

¹ En granskare har kallat denna historia »gjord». Här ett litet motbevis: En fru hade läst berättelsen i Jultidningen med stort nöje, och när kort derefter hennes tjenarinna hade kaffekalas för portvaktens, gaf hon henne historien att läsa högt för sina gäster. Här mottogs den nu med oförstaldt bifall. Skratt och rörelse aflöste hvarandra hos åhörarne och slutintrycket blef den djupaste förvåning hur skribenten kunde veta att »just så går det till».

i religionens namn, också vara förestatvad af religiös anda. Det missbruk af religionen, som »Skandalen i Svenninge» omtalar, är, tro vi, det enda tendentiösa, som i boken förekommer. Denna egenskap, sanningskärlek, jemte en viss finhet och frihet från öfverdrifter, torde förskaffa boken många vänner bland vår läsande allmänhet, ej minst bland ungdomen, i hvars hand dessa berättelser utan fara kunna sättas.

H. Lindgren.

Fri.

En fogel i ståltrådsburen,
En månadsros i sin bänk,
Mig syntes den unga flickan,
Bland tusende blott en länk.

Hon tanklös tog mot hvar hyllning,
Hon gick i kyrkan så snällt,
Som mor och mormor de kära
Hon allt fann så väl bestäldt.

Men molnen började skingras,
En vårvind blåste till slut,
För qvaf kändes drifhusvärmen;
Från buren flög fogeln ut.

Hur gladt hennes hjerta klappar,
Från frihet och ljus ej stängdt,
Allt pjunk som en urväxt klädning
Hon harmset i skräpvrån slängt.

Nu först hon tycker sig lefva,
Nu först hon en vilja fått,
Och tankar skjuta i höjden
Som trädets gröna skott.

Och känslor som dalens liljor
Ur dunklet spira opp,
I skiftande regnbågsfärger
De svälla knopp vid knopp.

Och när hennes hjertas blomkalk
Snart glöder af kärlekens blod,
Det märks, att den blomman druckit
Ur lefvande källors flod.

Det märks, att himmelen öppnats
För henne med fångslets dörr,
Att skönare drömmar hon drömmer
Än barnet i lindan förr.

Lotten von Kramer.

Om "Hemstudier",¹

af

Ellen Fries.

I.

Fredrika-Bremer-Förbundet har anordnat »hemstudier» — men hvad vill detta egentligen säga, frågar sig mer än en. Uttrycket är, det erkännes villigt, ej alldeles klart och tydligt, men det är en af praktiska behof nödvändiggjord förkortning för »råd och ledning för hemstudier». Äfven detta uttryck kan dock synas mången dunkelt. Huru skall dessutom en dylik ledning kunna lemnas, huru äro dessa »hemstudier» anordnade? äro frågor hvilka, hvar och en gör sig och som förfa för den oinvidge en förklaring.

Hemstudier, det är, såsom namnet antyder, att studera i hemmet. Jag behöfver ej resa hit eller dit, jag stannar i mitt hem, men jag studerar, d. v. s. jag läser allvarligt och systematiskt.

Det har dock sina svårigheter för den som endast har att bygga på en vanlig flickskolebildning, att alldeles på egen hand läsa systematiskt. Det behöfves *hjälp*.

Denna hjälp skola nu de af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnade »hemstudierna» lemnas.

I hvad form lemnas denna hjälp, och huru kommer den lärjungen tillhanda?

Vi besvara den sista frågan först. Hjelpen kommer skriftligen. »Hemstudierna» meddela en undervisning, som sker *skriftligen*.

Hjelpen kommer lärjungen till handa i form af råd, *hvad* hon skall läsa i det eller det af henne uppgifna ämnet, samt i form af råd, *huru* hon bör läsa för att draga största nyttan af den tid hon egnar åt läsning.

Vidare får lärjungen tillfälle att *fråga* sin lärare öfver det hon läser och ej kan förstå, och läraren besvarar skriftligen de till honom framställda frågorna.

Vidare får lärjungen sjelf, om hon så önskar, af läraren skriftliga frågor öfver det hon läst och inlemnar sedan sina skriftliga svar, hvilka af läraren öfverses, hvarefter de rättade och med tillägg återsändas till lärjungen.

Slutligen kan lärjungen få insända sammandrag eller uppsatser öfver det hon läst, öfversättningar eller andra skrifningar, hvilka då återsändas rättade.

Metoden blir naturligtvis olika efter olika lärjungars ståndpunkt, önskan och ämnen. I historia kan ej undervisas på samma sätt som i matematik, och i matematik ej på samma sätt som i språk. Den unga flickan, som kanske ej genomgått ett fullständigt läroverk, för-

¹ Hufvuddragen af denna artikel upplästes på årsmötet d. 28 maj 1886

drar naturligen en annan ledning än en lärarinna. Det ofvan sagda torde dock visa, huru många olika sätt det finnes att gå tillväga vid en skriftlig undervisning. De närmare detaljerna vid undervisnings-sättet skulle det blifva alltför vidlyftigt att här omnämna. Det torde ock i en uppsats som denna vara obehöfligt. Det kan vara nog att nämna, att de, som haft »hemstudierna» om hand inom Fredrika-Bremer-Förbundet, hafva låtit sig angeläget vara att vid ledningen ej binda sig inom vissa regler utan att så mycket som möjligt gå hvar och en lärjunges önsknigar och kraf till mötes.

II.

För att fylla Fredrika-Bremer-Förbundets uppgift att förbättra kvinnans ställning finnas två sätt att gå till väga.

Det *ena* är att föra in kvinnan på af mannen förut trampade vägar, och att då för henne underlätta de första stegen. Det *andra* sättet är att uttänka nya vägar, som lämpa sig för hennes n. v. förhållanden och på hvilka hon kan lära sig att bättre uppfylla sina uppgifter såsom kvinna. Vid användandet af detta andra sätt tarfvas dock alltid en stor försigtighet, så att man ej i en oklok välmening uppreser nya skiljemurar mellan de begge könen utom de, som redan finnas.

Vid anordnandet af de s. k. hemstudierna har Fredrika-Bremer-Förbundet följt det *andra* sättet att gå tillväga. »Hemstudierna» äro anordnade endast för kvinnor och ha ej någon motsvarighet inom mannens undervisning. De lämpa sig särskildt för kvinnans n. v. ståndpunkt och lefnadsvanor. Någon ny skiljemur mellan könen skola de dock ej resa, tvärtom, de äro egnade att undergräfvä en, som redan finnes, nämligen en olika intellektuel utveckling.

Men hvilka äro de särskilda förhållanden, som göra hemstudierna gagneliga just för kvinnan?

Flickan slutar skolan i regel tidigare än ynglingen. Förhållandena komma nog småningom i detta fall att ändra sig, men ännu är det så. Flickan lemnas sedan långt mera på egen hand i sina intellektuela intressen än hvad ynglingen gör, och hon har ej samma tillfälle till ett lärorikt umgänge, som han har. Särskildt gäller detta de unga flickorna på landet. Flickan behöfver ej alltid utbilda sig till ett visst yrke; understundom kan hon det ej, ty hon har sysselsättning i hemmet eller är der af ett eller annat skäl bunden. Denna sysselsättning är likväl ej mera ansträngande, än att hon kan ha tid öfver till läsning, ja, kvinnan kan ofta sägas ha mera tid till bildande läsning, än hvad mannen har. Men en ung flicka, äfven om hon är intresserad för studier, har dock i allmänhet för liten sjelfständighet och förmåga af initiativ för att på egen hand kunna utarbete en studieplan och följa den. Det talas ofta om, att kvinnan har mindre förmåga af initiativ än mannen. Skulle nu detta vara händelsen, så behöfde hon äfven af denna anledning vid sina studier ett stöd och en hjälp, särskildt när hon, såsom vi ofvan visat, arbetar under ogynnsammare förhållanden.

Hvad blir nu följden af alla dessa svårigheter? Jo, att den unga flickan, då hon ej, derföre att hon skall egna sig åt lärarinnekallet eller någon annan yttre verksamhet, tvingas till regelbundet arbete, aldrig lär sig att på egen hand läsa något allvarligt och småningom glömmes sina skolkunskaper, ett eller annat främmande språk möjligen undantaget. Detta gäller det stora flertalet. För den som har en brinnande läslust gestaltar sig saken något olika. Hvem har ej känt dessa unga damer, ja de kunna kanske redan hunnit till hvad fransmännen kalla »un certain âge», som ha läst allt hvad omständigheterna fört i deras väg, än det ena, än det andra, historia, filosofi, teologi, naturvetenskap m. m., men först och sist romaner, gamla och nya, realistiska och idealistiska. Ett verkligt godt hufvud reder sig något så när ur detta kaos, och kan kanske till och med erhålla verkligt grundliga kunskaper, men *alla* lida de dock af att hafva för tidigt lemnats utan ledning och råd vid sina studier. De blifva oftast, hvad professor Ribbing en gång på en föreläsning benämnde, »tidningsläsare, romanläsare eller med andra ord *suddiga läsare*.»

Men, frågar Ni törhända, kan ej den föreslagna ledningen af flickornas studier medföra olägenheter? Först, månne den ej hindrar genomförandet af reformer, sådana som att flickorna äfven böra i regel tänka sig en lefnadsbana, sluta skolorna senare, m. fl. — Oss synes, att större kunskap, mera jämnlighet med mannen i intellektuellt afseende *aldrig* kunna försena nyttiga reformer, och några olikheter mellan den unga mannens och flickans lefnadsställning torde väl dessutom alltid komma att kvarstå.

Men ledningen kan bli ensidig, och är då ej en missbrukad frihet att föredraga? Jo, visserligen, men då kan man ju göra samma anmärkning mot all undervisning. I all undervisning måste alltid ingå någon auktoritet, ehuru gifvetvis mindre, allt efter som lärjungen själf utvecklas. Skulle auktoriteten vid ledningen af hemstudierna verka hämmande på lärjungens utveckling, så är dermed endast sagdt, att hemstudierna skötas dåligt, ej att de äro i och för sig skadliga.

Men, frågar en del, kan man slutligen ha någon verklig *nytta* af denna skriftliga undervisning? Det kan vara bra att få bokråd, men kan man ha någon annan nytta? Till svar, påminna vi blott om den betydelse skrifningarne hafva vid undervisningen, en betydelse som ej nog kan betonas. Den muntliga undervisningen går oftast ut på att liksom öfverflytta den enes, lärarens, kunskap i den andres, lärjungens, medvetande. Vid den skriftliga undervisningen gäller det deremot att utveckla lärjungen, så att han *sjelf* kan emottaga och tillgodogöra sig kunskapen. Lärjungen måste *reflektera* och *taga initiativ*.

Att lära lärjungen att reflektera, taga initiativ, med ett ord på egen hand tillgodogöra sig vetandets skatter, det är hvad hemstudierna äsyfta. De skola fylla klyftan mellan studierna på egen hand och skolan, der lärjungen ofta, ty värr, i allt för hög grad är passiv.

Skolorna kunna visserligen än göra mycket för utvecklingen af själfverksamheten, men slutar flickan vid en femton, sexton år, blir dock det själfständiga studiet alltid för henne förenadt med många svårigheter. Till och med för den till universitetet nykomne studen-

ten är ju arbetet på egen hand en svår prøfvosten. Hvad skolorna dock alltid kunna göra för flickorna, det är att lära dem, att de ej äro fullärda, då de slutat skolan, och att väcka deras håg för att, så vidt deras andra pligter det medgifva, fortsätta sin intellektuela utbildning.

Här har hufvudsakligen talats om »hemstudiernas» betydelse för unga flickor, som ej äro mogna för sjelfarbetet. De kunna dock äfven lemna anvisningar och råd åt dem, som redan kunna studera på egen hand, men ej hafva tillgång till de råd och tankeutbyten, som alla studier kräfva.

Det bästa beviset för hemstudiernas nytta är likväl den anslutning de vunnit utom Sverige, men till deras utveckling och anordning i främmande land skola vi i ett följande häfte öfvergå.

(Forts.)

Doktors unga fru.

Ett förstlingsförsök

af Eglit.

Gurli hade just kommit tillbaka från balen. Hon hade frågat sin kammarjungfru, om hennes man var hemma, men fått det svaret, att »hr doktorn var på sjukbesök», hvarefter hon afskedat flickan. Hon ville vara ensam med sina minnen.

Hvilken förtjusande bal det varit! Löjtnant Torlow — fans det väl någon, som dansade bättre än han? Och så underhållande och qvick han var — så helt olik Ludvig — hennes man. Usch, hvad han var otymplig och tråkig — begrep inte det ringaste att sätta värde på henne — reste ju helt tvärt ifrån henne före frukosten, fastän han visste, att hon skulle på bal. Så helt och hållet olika den glade, treflige löjtnanten. Hon tyckte sig ännu känna den ömma tryckning, han gaf hennes hand, när de hade dansat ett par hvarv kring salen, och hon sjönk ned i en emma. Och när hon satt ensam i det lilla hörnummet, och han kom och satte sig i soffan bredvid henne, hur hade han ej sett henne in i ögonen — ja, det var tydligt, att han var förtjust i henne, och hon var det äfven i honom, ja hon älskade honom så.

Men hon var ju gift! Hvarföre hade hon gift sig? Hon hade aldrig, nej aldrig någonsin, tyckt om Ludvig, det hade hon bara inbillat sig, och dessutom var hon högmodig öfver att bli gift så snart, hon hade ju bara varit 17 år då. Men nu var hon 19, och nu skulle hon minsann visa, att hon ej var något barn längre, utan hade kraft till att . . . ja, till hvad visste hon ej så noga, men något förskräckligt för Ludvig skulle det bli. Inga favoritträtter till middagen — inga smekstunder efter middagen — O, hvad hon hatade den der tröga, dumma, odrägliga, gamla Ludvig, som inte ens hade så pass vett, att han blef svartsjuk! — Och Gurli kastade sig på sängen och snyftade högljudt. Så småningom tog dock tröttheten öfverhand, och hon somnade.

»Stackars barn, hvad har hon nu haft för en liten motgång på balen», sade Ludvig för sig sjelf, när han omkring en timme senare gick in för att säga godnatt åt sin unga hustru, då han såg ljus i hennes rum. Han lade sin hand på hennes axel. »Gurli, så här får du ej ligga, kläd af dig och lägg dig riktigt. Godnatt nu, min älskling.»

Gurli, som först varit yrvaken, kom nu ihåg, att hon hatade Ludvig. »Gå din väg», ropade hon, »jag tycker inte en *bit* om dig, och jag önskar, att jag aldrig blifvit gift med dig . . .», här stannade hon plötsligt, detta var alt hvad hon kunde säga, och nu visste hon ej hur hon skulle fortsätta.

»Gurli», sade Ludvig alvarsamt, »du borde ej säga, hvad du ej menar. Gå och lägg dig och sof på saken, så skola vi talas vid i morgon.»

»Jo, jag menar det verkligen. Jag tycker inte alls om dig, och jag tror, att jag aldrig gjort det.»

»Hur har du kommit på den idéen?»

Usch, hvad han var retsamt lugn! Om han ändå blefve ond någon gång!

»Jo, jag *vet* det, för att jag älskar en annan så *förfärligt* mycket.»

»Hvem är det då?»

»Joo du, det är löjtnant Torlow, och han är så rysligt stilig, och du är en sådan otäck, gammal stock, som inte bryr sig om någon annan än sig sjelf!»

»Kära Gurli, lugna dig!»

»Nej, det gör jag inte!»

»Seså, Gurli, kom och sätt dig här, så skola vi prata förstånd», och han ville sätta henne på sitt knä.

»Nej, jag vill inte sitta der, och jag vill inte prata förstånd. Du är så otäckt förståndig!»

»Ja, jag är väl tvungen, när jag har en sådan oförståndig liten hustru. Hör på nu, Gurli — du älskar inte Torlow.»

»Joo då; och han älskar mig också.»

»Har han sagt det?»

»Nej, inte precis, men jag vet det ändå.»

»Och jag vet, att han inte gör det.»

»Det vet du *inte*.»

»Vänta litet, skall du få höra; men det vore allra bäst, om du ville sätta dig i mitt knä. Seså, min älskling, gör det nu snällt», och han drog henne ned till sig med mildt våld. »Seså der ja, nu har du det riktigt bra — aldeles som på den tiden du ej tyckte en *bit* om mig. Jaså, jag får inte kyssa dig — nåja, det får vara då än så länge. Ja, hör nu på. I morse kom Torlow till mig och bad mig fara till fröken Ekberg, som på natten blifvit häftigt sjuk. Hon var inte på balen, som du nog märkte. Nå, Torlow bad mig så enträget och såg så ängslig ut, att jag tog mig friheten säga: 'Torlow, du är kär i fröken Ekberg', och den goda själen nekar visst inte, utan ber mig skynda mig! 'Men Gurli skall på balen i qväll', sade jag, 'dock, om du lagar, att hon får roa sig riktigt, så reser jag ögonblickligen'».

»Å Ludde, *sa*' du så åt honom?»

»Ja, det gjorde jag, och så for jag i väg med första tåget, fastän jag visste, att jag hade en den alra näpnaste och snällaste lilla hustru, som satt vid frukostbordet och rynkade sin lilla söta näsa i vrede öfver att hennes stock till man inte kom hem i laga tid. Men hur kan du begära, att jag skulle tänka på dig, — jag, som inte bryr mig om någon annan än mig sjelf?»

Gurli kastade sina armar om hans hals och tryckte sitt lilla förgråtna ansigte mot hans.

»Jo, det gör du, du rara gamla Ludde. Det är bara jag, som inte förstår sådan god och präktig gubbe du är.»

»Således äro vi sams nu igen?»

»Jaa då.»

»Och du är inte förtjust i Torlow?»

»Neej då.»

»Och nu nekar du mig inte en kyss?»

»Nej då.»

Qvinnosaken på möten och inom tidskriftsliteraturen.

Quinnofrågan är för närvarande »ute och går» hos oss i alla möjliga och omöjliga former. Till de omöjliga räkna vi den plötsliga stormlöpningen i våras, i syfte att med *ett* slag öppna de, för sina farliga missriktningar så länge öfverklagade, gossläroverken också för qvinliga lärjungar.

Till de omöjliga hör också Ellen Keys försök (Geijerstams Revy 1886) att hos oss framkalla en reaktion mot kvinnofrågans excesser, af hvilka vi dock, enligt hennes egen försäkran, aldrig varit antastade.

Minst lika omöjlig synes vår fråga i den dubbelskepnad, hvori Jarl Hagelstam i Finsk Tidskrift (Juni 1886) frambesvurit henne, halft såsom en ärelystnadens och titelsjukans furie, halft såsom en svag, nerfretlig varelse, «sensible et vaporeuse» som Michelet's ideal.

I en mycket enklare och möjligare skepnad träder oss deremot kvinnofrågan till mötes i Eva Wigströms lilla kloka och praktiska uttalande om arbetslönen (»Framåt» n:o 16, »Ett dåligt system»).

Dessutom har samma ämne behandlats i klar, opartisk, vetenskaplig form af en framstående dansk statistiker.

Till alla dessa framställningar skall Dagny återkomma och söka i en granskande öfverblick gifva hvar och en af dem dess rätta plats.

Sist, men i betydelsefullaste form, framträder kvinnofrågan i dessa dagar i *den nya Lagberedningens förslag till ändrad lag med afseende på gift qvinnas eganderätt*. Förslaget, hvilket helt säkert framkallats af 1885 års riksdagsskrifvelse i afseende på friherre Stackelbergs med fleras motioner, säges omfatta öfver 15 tryckta ark och vara beledsagadt af utförliga uttalanden. Med spänd förväntan emotses så väl förslaget, som de åtgärder, hvartill det kan föranleda.

Hvarjehanda i qvinnofrågan.

Sverige: *Folkhögskolorna för kvinnor.* Kongl. Maj:t har såsom understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid de qvinliga folkhögskolorna innevarande sommar af statsmedel anvisat följande belopp: Linköpings läns folkhögskola 400 kr., Kalmar läns norra 500 kr., Malmöhus läns å Hvilan 300 kr., Göteborgs läns i Skee 300 kr. och å Törn 400 kr., Elfsborgs läns å Fänneslunda 300 kr. samt Vesterås läns folkhögskola 400 kr.

F. Schartaus Handelsinstitut i Stockholm är likasom Göteborgs handelsinstitut nu mera öppet äfven för qvinliga elever.

Vid universitetet i Upsala har den 13 sept. filosofie-kandidat-examen aflagts af fröken *Alexandra Skoglund* samt medicinsk-filosofisk examen af fröken *Ellen Sandelin*.

Vid universitetet i Dublin har medicine kandidaten fröken *Julia Brinck* från Helsingborg, som i London genomgått sina medicinska studier, nyligen aflagt licentiatexamen.

Till Kjellbergsska flickskolan i Göteborg har en gifvare, som vill vara okänd, skänkt 10,000 kr. Penningarne skola användas för åstadkommande af en tidsenlig byggnad åt skolan

Stiftelsen för gamla tjänarinnor hade sistlidne maj månad sitt årsammanskrifning på börsen. Af årsberättelsen framgick, att vid 1885 års slut 24 personer erhöilo vård och underhåll i stiftelsens hem vid Döbelnsgatan, samt att pensionstagarne under första kvartalet varit 37, under andra och tredje 36 samt under fjerde 39. Stiftelsens fonder ha under året ökats med 8,249 kr. 95 öre och ingående behållningen utgjorde vid årets slut 158,788 kr. 67 öre. — I tjänarinnehemmet intagna B. K. Emanuelsson hade den 1 november donerat till stiftelsen en fond af 500 kr. med dervid fäst vilkor att sjelf till döddagar få åtnjuta räntorna.

Praktiska hemmet i Göteborg, stiftadt d. 23 april 1885, som förestås af fru M. Svensson, och som afser att utbilda fattiga flickor till goda tjänarinnor och husmödrar, invigde den 8 sept. sin nya lokal i hörnet af Vasagatan och Carl Gustafsgatan. Hemmet har plats för 20 elever.

Det första allmänna barnmorskemötet hölls i Stockholm 12—14 juli. Då Dagny senare återkommer till detta möte, vilja vi derom nu endast nämna, att fru Johanna Hedén från Göteborg valdes till mötets ordförande samt fröken Malmqvist från Stockholm till dess sekreterare, samt att de å programmet uppställda frågor framkallade lifligt meningsutbyte mellan de 199 deltagarinnor, hvilka här voro samlade.

Statens bidrag till de högre goss- och flickskolorna. Innevarande års riksstat upptager kostnaden för de af staten underhållna högre gosskolorna till 3,248,886. Till understödjande af flickskolor utbetalar den deremot blott 70,000. Räknan man dertill kostnaderna för det högre lärarinne-seminariet i Stockholm, uppgående till 47,300 kr., så fås en summa af 117,300, hvilket är hela det belopp, hvarmed statsverket f. n. understödjer den högre qvinliga undervisningen i vårt land.

Fru Sophie Kovalevski, som bekant professor i matematik vid högskolan i Stockholm, har, ehuru en ordningsregel lika gammal som franska akademien sjelf bestämmer, att endast män ha tillträde till dess sammanträden, den 28 juni öfvervarit en sammankomst i nämnda akademi. Dess president, amiral Jurien de la Gravière, välkomnade fru K. i hjertliga ordalag och sade, att hennes närvaro utgjorde föremål för stolthet och fägnad, icke blott för de närvarande matematici, utan för hela akademien. Då hon inträdde vid mr Holphens arm, reste sig akademiens alla medlemmar för att helsa henne. Hon tog plats mellan general Fave och hundraåringen prof. Chevreuil.

Norge. *Qvinna i konstnärjury.* I anledning af den en tid sedan hållna taflutställningen i Bergen inträdde målarinnan fröken *Harriet Bacher* i juryn i Kristiania. Hon är, oss veterligt, den första qvinna, som fått detta slags utmärkelse.

Danmark. »*Dansk Kvindesamfunds*» årsmöte Enligt löfte i Dagnys senaste nummer meddela vi här efter »Kvinden og Samfundet» en kortfattad redogörelse för »Dansk Kvindesamfunds» den 14 sistl. maj på Borchs kollegium hållna årsmöte.

Sedan fröken *V. Brun* blifvit vald till ordförande, uppläste fröken *Fredriksen* årsberättelsen, hvaraf framgick, att man under det förlutna året efter bästa förmåga fortsatt den verksamhet man inledt för att påverka den allmänna meningen med hänsyn till de olika punkter den nuvarande styrelsen satt på sitt program. I föredrag och diskussioner hade man mundtligen dryftat frågorna om den gifta qvinnans eganderätt, qvinnans kommunala rösträtt och valbarhet m. m., medan man skriftligen i sin ofvannämnda tidning och i särskildt utgifna ströskrifter sökt att underkasta dessa och andra närliggande spörsmål en någorlunda allsidig behandling.

I landsorten hade man funnit ett så öppet öra för de tankar, för hvilka samfundet kämpar, att man blott måste beklaga, att de personliga krafterna ej alltid förslogo att tillmötesgå behovet att höra. Styrelsen hade dock på omkring 20 möten, andra tillfällen ej inberäknade, hållit föredrag i qvinnosaken.

I hufvudstaden hade under vinterns lopp 4 möten hållits, två af dem inledda af qvinnor, och som hade hufvudsakligen afhandlat frågorna om tjensteflickornas förhållanden samt om unga flickors praktiska utbildning.

»Kvinden og samfundets» prenumerantantal var för tillfället 442.

Man hade under årets lopp vänt sig till riksdagens talmän med begäran, att qvinliga stenografer måtte få anställning vid riksdagen och till en af Köpenhamns borgmästare med anhållan, att qvinnor måtte få arbete vid de nyinrättade folkbiblioteken, men på båda hållen, efter hvad det synes, utan bestämdt resultat.

Sedan fröken *Falbe-Hansen* af helsoskäl afsagt sig sin plats i styrelsen, valdes till dess medlemmar: fru *A. Stampe-Feddersen*, fru *M. Roving*, fröken *K. Frederiksen*, öfverrättssakföraren *Svend Högsbro*, *L. Zeuthen*, bibliotekarien *Elberling* och fröken *Marie Arntzen*. Till suppleanter valdes fröken *Vilhelmine Brun*, juris professor *Larsen* och

teol. & juris kand. *P. Sveistrup* samt till revisorer kontorschefen *M. Rubin* och fru *Charlotte Klein*.

Efter en öfverläggning dels angående upprättandet af filial-afdelningar af samfundet och dels vigten af att söka förmå flera personer, särskildt kvinnor, att genom föredrags hållande rundt om i landet bereda kvinnosaken vidare framgång afslöts mötet.

Finland. *Finska samskolan i Helsingfors*, som öppnades den 4 sept., har nu 19 elever, deraf 9 flickor.

Kuopio svenska samskola har senaten beviljat samma rättighet, hon som endast gosskola egde att dimittera sådana elever till universitetet, som ej lagligen äro förhindrade att deruti inträda. Lärarnes tjänsteårsberäkning blir ock densamma som förr.

Korrespondens-afdelning.

Till »Skånskor.» Helt visst vore det önskligt, att vår kvinliga ungdom finge lära grunderna för hemmets hushållning samt handlägga dit hörande sysslor. Er anmärkning, att man fåfängt väntar, att hemmen skola åtaga sig denna naturliga pligt, är, ty värr, nog också riktig. Men att ålägga läs-skolan denna uppgift, vore åter hos oss knappast möjligt. Andra utvägar kunna dock tänkas, och Dagny skall med glädje efterkomma eder uppmaning att taga frågan i betraktande.

Till »Hux.» Vi kunna ej dela eder förkastelsedom öfver den lilla skizzen i Dagnys Juni—Juli-häfte, »Sport». Ni tycks, utan allt skäl, anse teckningen af hjelten riktad mot hela det manliga släktet! Ni klagar, att läsningen icke medför något gagn. Ni förklarar, att den enda moral, som af skizzen kan dragas, vore ett förord för konvensanspartier, uppgjorda enligt fransk sed af föräldrarna, eftersom, tillägger ni, man väl ej kan »önska att den unga flickan själf skulle ransaka om föremålets karakter och lefnadssätt, innan hon förälskar sig». Ni tror vidare, att det är ytterst sällsynt, att en flicka efter så kort bekantskap ger bort hjerta och hand, samt att benägenheten härför endast kan förvärras genom läsningen af »Sport».

Härtill må svaras: Att Stephen, enligt uppgift, *hämtat historien ur verkligheten*. Visserligen lär det icke höra till novellettens art att i en enda person teckna »hela släktet,» ej heller att direkt »gagna». Att deremot teckna, såsom i »Sport», vissa drag af den nutida ungdomens samlif och låta derur en indirekt varning framgå, synes oss ganska lämpligt. Den lärdom, »Sport» sålunda ger, berör ni ganska nära, ehuru, som oss synes, på ett förvändt sätt. Just det faktum, att unga flickor af ytligt, romantiskt skaplynnne blott allt för lätt låta fånga sig af ett första intryck, en sväfvande erotisk stämning, utan aning om »föremålets» karakter, samt att unge män begagna sig deraf till några dagars — »sport» på hjertats jagtmarker, utgör i våra ögon befogenheten af den klandrade skizzen. — Att samma slags »sport», ty värr, rätt ofta bedrifves i omvänt förhållande, å den kvinliga kokettens sida gent emot unge män, lär ingen vilja förneka, ehuru det ej ingått i Stephens afsigt att teckna detsamma.

Periodisk litteratur, som kommit Dagny tillhanda.

Framåt. N:o 13—18. — Pedagogisk Tidskrift, n:o 7, 8. — Ny svensk tidskrift, n:o 6. — Svensk läraretidning, n:o 26—38. — Norden, n:o 27—39. — Hemvännen, n:o 7—9. — Finsk Tidskrift, n:o 6—9. — Tilskueren, n:o 6—8. — Svensk musiktidning, n:o 12—17. — Eira, n:o 13—14. — Helsovänneren, n:o 12—18. — Tidning för trädgårdsodlare, n:o 7—10. — Kvinden og Samfundet, September. — English Woman's review, n:o 7—9. — Women's Suffrage journal, n:o 198—201. — Womans journal, n:o 25—37. — Illustrirte Frauenzeitung, n:o 27—33. — Neue Bahnen, n:o 13—16. — La citoyenne, n:o 110, 111. — Donna e lavoro, n:o 25—29. — Folkets Tidsskrift 1—6. — Året om 3—19.

Hänvisning till märkligare tidningsuppsatser i sociala och literära ämnen.¹

Maj—Juli 1886.

Aftonbladet:

- N:o 107, 108, 110. Om universitetsundervisningen.
- » 108. Om jagten efter nöjen.
- » 111. Ernesto Rossi som Kean.
- » 112. Skollofskolonierna.
- » 119. Ny tidsindelning vid undervisningen.
- » 120. Renan om studenters arbete och moral.
- » 130. Några ord i samundervisningsfrågan af *K. D. C.*
- » 150. Ett inlägg i kvinnofrågan.
- » 151. Reformen i den medicinska undervisningen.
- » 155. En skolfråga.
- » 103. Landtbruksmötet och svenska jordbrukets ställning.

Vårt Land:

- » 100, 125, 147. Om socialismen.
- » 107. *E. E.* Önskemål II.
- » 108. Ett tal af *N. E. Svedelius.*
- » 117, 120. *E. E.*, Kyrkans skiljande från staten.
- » 119. »Närande och tärande».
- » 29, 9. Om skogshushållningens främjande.
- » 113. En utflykt.
- » 122. *N. P. Odman.* Ur en svensk tonsättares lif. Anm. af *C. D. W.*
- » 137. Trängseln på embetsmannabanan.
- » 140. Vilda äktenskap.
- » 150, a. Student-öfverproduktion.
- » 156, *C. E. T. Bosson.* Den religiösa individualismen hos *A. Vinet.* Anm. af *A. N.*
- » 157, 158 Simpla saker.

Alla meddelanden och sändningar till Dagny böra adresseras till Byrån, 19 Lilla Vattugatan.

¹ Resor m. m. hafva omöjliggjort noggranna anteckningar öfver sommarens tidningslitteratur.

Anmälan.

Dagny skall verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: »en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt så väl som i socialt och ekonomiskt hänseende».

Hon skall alltså företrädesvis behandla sådana ämnen, hvilka tillhöra Fredrika-Bremer-Förbundets program, samt tillika lemna öfversigter af kvinnofrågans framsteg i utlandet, följa den nyare inhemska literaturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, m. m.

Äfven vill **Dagny** öppna en afdelning för korrespondens der äfven olika åsikter i frågor, som tillhöra Förbundets område kunna uttalas.

Dagny utkommer med 1 à 2 tryckark för hvarje månad och skall tillsvidare utgifvas under ledning af **S. L—d Adlersparre** med bidrag af för saken intresserade personer.

Priset för hel årgång blir:

För medlemmar af Förbundet..... kr. 2,50.

För icke medlemmar..... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 19 Lilla Vattugatan, personligen eller medelst postanvisning.

Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels (inom Stockholm) på Förbundsbyrån, dels äfven hos hrr Bokhandlare.

Högre läroverk för qvinlig ungdom

öfver konfirmationsåldern.

60 Mäster Samuelsgatan 60

Det femte arbetsåret tager sin början, den 1 Okt. kl. 12 midd., då terminsavgifterna erläggas. Undervisningen afser jemte allmän bildning lärjungarnes utbildning för särskild praktisk verksamhet såsom för **banker, post och skola.**

Valfria kurser. Frivillig tentamen. Betyg erhållas. Hel-pensionärer emottagas och kunna dessa få deltaga i förefallande hushållsgöromål.

Prospekt och årsberättelse sändas på begäran.

Ingeborg Tauström

Läroverkets föreståndarinna.

Mottagningstid: kl. 12—1 e. m.